

Analyzing Back-of-the-Books (BoB) Indexes Published by Allameh Tabataba'i University based on the American Society for Indexing evaluation checklist and the ISO 999 standard

Zahra Tarizadeh¹, Golnessa Galyani-Moghaddam^{2*}, Ali Jalali-Dizaji³

1. MSc. in Knowledge and Information Science, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran. Librarian of Martyrs Ferdowsieh Shahriar Public Library
2. Assistant Prof., Dept. of Knowledge and Information Science, Allameh Tabataba'i University, Tehran, IRAN
3. Associate Prof., Dept. of Knowledge and Information Science, Allameh Tabataba'i University, Tehran, IRAN

Abstract

Accepted: 19.01.2021

Received: 27.08.2020

Abstract

Background and Objectives: The purpose of this study was to analyze “back-of-the-book” indexes published by Allameh Tabataba'i University Press from the beginning (1984) through 2017, based on the ISO 999 standard and the indexing evaluation checklist recommended by the American Society for Indexing. For librarian, in evaluating a book, having an index is one of the important criteria and indicators often prepared by the author or indexer.

The index is important because it is a systematic guide to the contents of any type of writing (such as books, journals, newspapers, databases, etc.) in which the main entries are arranged in a specific order with reference to location in the original text. In fact, the index can be called as a link between the producer and the user of information, which helps the user to easily and quickly access the required knowledge. Indexes are not the goals themselves, but a tool to help users find the information they need to solve their problems. The index entries direct users to information in the original text that may be useful.

It should be noted, however, that publishers of books and their policies also play an important role in shaping the final indexes. On the other hand, it is usually expected at least academic publishers should pay attention to this. In this research, books published by Allameh Tabatabai University Press as an academic publisher have been selected.

Methodology: This is an applied research and quantitative-descriptive and correlation study. The data were collected using two checklists and by direct observation of the books and their own indexes. The population of the study was all books published by the Allameh Tabataba'i University Press in any subject through the end of 2017. In this study, content validity method has been used to assess the

validity of the evaluation checklist. No sampling has been done and all books published by Allameh Tabatabai University Press have been studied

Findings: Allameh Tabatabai University Press has published its first book, entitled "Literature and Writing" in 1984. Also, there were one book title in English and one book title in Arabic. Out of 427 titles of the studied books, about 1.4% (6 titles of books) are of reference books and 421 titles, about 98.59% are non-reference books. Out of 80 indexed books, compiled books with 56.25% (45 titles) constitute the largest volume of the statistical population. Translated books also make up 43.75% (35 book titles) of books containing indexes.

Discussion: The findings of this study showed that out of 427 books assessed, 80 (19%) had back-of-the-book indexes and 347 titles (81%) had no indexes. This means the most books published by Allameh Tabatabai University Press lack indexes. According to the results, it can be concluded that the books published by Allameh Tabatabai University Press generally are not in a good condition in terms of the back-of-the-book indexes, and this publisher did not pay much attention to the back-of-the-book indexes for the published books. For the books having indexes, 65/70% of the indexes were compatible with the checklist of American Society for Indexing and 78/52% of the indexes were compatible with the ISO 999 standard. If we consider the 50% point as a medium, it can be said that the rate of compatibility of indexes with both standards stands above the average for the criteria used. But since compliance with ISO 999 is nearly 12/82 percent higher than that of the checklist by American Society for Indexing, it can be argued that compliance with ISO 999 is in a better position. The article provides original information about the "back-of-the-book" indexes published by Allameh Tabatabai University Press from 1984 through 2017.

Keywords: *Back-of-the-Books indexes, Indexing, Allameh Tabatabai University Press, ISO Standard 999:1996, American Society for Indexing*

***Corresponding author**

Email: g_galyani@yahoo.com

How to Cite:

Tarizadeh, Z, Galyani-Moghaddam, G., Jalali Dizaji, A. (2021). Analyzing Back-of-the-Books (BoB) Indexes Published by Allameh Tabatabai University based on the American Society for Indexing evaluation checklist and the ISO 999 standard. *Studies in Library and Information Science*. 13(1), 80-93

ارزیابی نمایه کتاب‌های انتشار یافته توسط دانشگاه علامه طباطبائی طبق استاندارد انجمن آمریکائی نمایه‌سازان و استاندارد ایزو ۹۹۹

زهرا تاری زاده^۱، گل‌نساء گلینی مقدم^{۲*}، علی جلالی دیزجی^۳

۱. کارشناس ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، کتابدار کتابخانه عمومی شهدای فردوسی شهریار
۲. استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبائی
۳. دانشیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی

اطلاعات مقاله

تاریخ پذیرش: ۹۹/۱۰/۲۹

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۶/۰۵

چکیده

هدف: پژوهش حاضر تحلیل نمایه کتاب‌های انتشار یافته توسط دانشگاه علامه طباطبائی از ابتدا (۱۳۶۳) تا سال ۱۳۹۶، بر اساس معیارهای استاندارد انجمن آمریکائی نمایه‌سازان و استاندارد ایزو ۹۹۹ است. به طور کلی داشتن یک نمایه خوب در ارزیابی کتاب توسط کتابداران اهمیت دارد هر چند سیاست‌های ناشران در شکل‌گیری این نمایه‌ها موثر است. در این مطالعه یک ناشر دانشگاهی برای مطالعه انتخاب شده است زیرا انتظار می‌رود دست کم ناشران دانشگاهی به تهیه نمایه‌های پایانی کتاب اهمیت بیشتری بدهند.

روش‌شناسی: پژوهش حاضر از نوع کاربردی و روش پژوهش کمی-توصیفی است. جامعه آماری شامل کلیه کتاب‌های تألیفی و ترجمه در موضوعات مختلف است که توسط انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی منتشر شده است. در این تحقیق نمونه‌گیری صورت نگرفته و از روش تمام شماری استفاده شده است. همچنین از روش تحلیل محتوایی برای روایی چک لیست ارزشیابی مورد استفاده گرفته شده است.

یافته‌ها: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی اولین کتاب خود با عنوان «ادب و نگارش» را در سال ۱۳۶۳ منتشر کرده است. علاوه بر انتشار کتاب به زبان فارسی، یک کتاب به زبان انگلیسی و یک کتاب به زبان عربی نیز در سال‌های مورد مطالعه منتشر نموده است. از ۴۲۷ عنوان کتاب مورد بررسی، حدود ۱/۴ درصد (۶ عنوان کتاب) از نوع مرجع و ۴۲۱ عنوان، حدود ۹۸/۵۹ درصد غیر مرجع می‌باشند. از ۸۰ عنوان کتاب دارای نمایه، کتاب‌های تألیفی با ۵۶/۲۵ درصد (۴۵ عنوان کتاب) بیشترین حجم جامعه آماری را تشکیل می‌دهند. کتاب‌های ترجمه شده نیز ۴۳/۷۵ درصد (۳۵ عنوان کتاب) کتاب‌های حاوی نمایه را تشکیل داده‌اند.

نتیجه‌گیری: یافته‌ها نشان می‌دهد که انتشارات علامه طباطبائی به طور کلی از نظر داشتن نمایه در وضعیت مطلوبی قرار ندارد. در کل، میزان رعایت معیارهای استاندارد انجمن آمریکائی نمایه‌سازان برابر ۶۵/۷۰ درصد و میزان رعایت معیارهای استاندارد ایزو ۹۹۹، برابر ۷۸/۵۲ درصد می‌باشد و با مبنای قرار دادن نقطه ۵۰ درصد، می‌توان گفت که این میزان بالاتر از حد متوسط به کارگیری معیارها بوده است؛ اما از آنجا که میزان رعایت استاندارد ایزو ۹۹۹ نسبت به استاندارد انجمن آمریکائی نمایه‌سازان حدود ۱۲/۸۲ درصد بیشتر است می‌توان چنین نتیجه گرفت که میزان رعایت استاندارد ایزو ۹۹۹، در وضعیت مطلوب‌تر و بهتری قرار دارد.

کلیدواژه‌ها: نمایه کتاب، نمایه‌سازی، انتشارات علامه طباطبائی، استاندارد ایزو ۹۹۹-۱۹۹۶، استاندارد انجمن آمریکائی نمایه‌سازان.

* (نویسنده مسئول)، ایمیل: g_galyani@yahoo.com

استناد به این مقاله:

تاری زاده، زهرا، گلینی مقدم، گلنساء، جلالی دیزجی، علی (۱۴۰۰). ارزیابی نمایه کتاب‌های انتشار یافته توسط دانشگاه علامه طباطبائی طبق استاندارد انجمن آمریکائی نمایه‌سازان و استاندارد ایزو ۹۹۹. *مطالعات کتابداری و علم اطلاعات*، ۱۳ (۱): ۸۰-۹۳

مقدمه و بیان مسئله

در عصر کنونی که آن را عصر اطلاعات و دانش نامیده‌اند و در کنار رشد سریع منابع اطلاعاتی و گسترش وب، جامعه بیش از گذشته به کاهش اتلاف وقت، افزایش استفاده و دسترسی آسان و دقیق از آن گرایش دارد. پرهیز از زیاده‌گویی و خواندنی‌های غیرضروری، تمایل به تندخوانی، ساده و مختصر گویی، استفاده از حداقل واژگان به صورت روشن و بی‌ابهام، از خصوصیات ذهنی فراگیر دنیای معاصر است (Azarang, 2000). کتاب به‌عنوان قدیمی‌ترین ابزار اطلاع‌رسانی، نقش بسزایی در ذخیره‌سازی و انتقال دانش از نسلی به نسل دیگر را بر عهده دارد. افزون بر این، نمایه‌انتهای کتاب به‌عنوان یکی از ابزارهای دستیابی به محتوای اطلاعاتی کتاب مورد توجه ویژه دانش‌پژوهان و محققان است (Nooshinfard and Ghochaghi, 2010). عنصر نمایه از این جهت اهمیت دارد که راهنمای نظام‌یافته مندرجات هر نوع نوشته‌ای (مانند کتاب، مجله، روزنامه، پایگاه اطلاعاتی و غیره) است که در آن شناسه‌ها به ترتیب ویژه‌ای با ارجاع به محل قرار گرفتن اطلاعات در متن اصلی تنظیم می‌شود. در حقیقت از نمایه می‌توان به‌عنوان حلقه ارتباطی بین تولیدکننده و مصرف‌کننده اطلاعات نام برد که به کاربر جهت دستیابی آسان و سریع به دانش موردنیاز یاری می‌رساند (Khaloui, 2007). نمایه‌ها خود هدف نیستند، بلکه ابزاری هستند که به استفاده‌کنندگان کمک می‌کنند تا اطلاعات مورد نیاز برای حل مشکلات خود را بیابند. نمایه‌ها استفاده‌کنندگان را به اطلاعاتی که ممکن است مفید باشند، هدایت می‌کنند. (Cleveland and Cleveland, 2001)

از آنجا که نمایه به‌عنوان یکی از ابزارهای بازیابی اطلاعات کتاب است و نسبت به سایر بخش‌ها ماهیت اطلاعاتی بیشتری دارد، دارای اهمیت زیادی در بازیابی اطلاعات است؛ بنابراین، به‌هنگام انتشار کتاب‌ها نه تنها باید تهیه نمایه آن‌ها مورد توجه قرار گیرد بلکه در تهیه این نمایه‌ها باید دقت لازم و کافی به عمل آید و برای بهبود کیفیت نمایه‌سازی از استانداردهای نمایه‌سازی استفاده شود، تا کاربران بتوانند بدون مشکل به اطلاعات مرتبط دسترسی پیدا کنند.

ارزیابی نمایه کاری دشوار اما الزامی است و به‌طور کلی نمی‌توان مجموعه‌ای از اصطلاحات نمایه را که به مدرکی اختصاص یافته‌اند، با قطعیت، درست یا غلط دانست. علاوه بر آن، ارزیابی نظام نمایه‌سازی نیز اهمیت بسیاری دارد. این ارزیابی به میزان زیادی به قضاوت‌های ذهنی بستگی دارد و در آن کمتر می‌توان از استانداردهای مشخص استفاده نمود؛ اما امروزه نمایه‌سازان سعی در ایجاد معیارهایی تجربی در ارزیابی نمایه و نمایه‌سازی دارند. برای نمایه‌سازی استانداردها، رهنمودها و چک‌لیست‌های مختلفی وجود دارد. یکی از این استانداردها، استاندارد ایزو ۹۹۹ است، که در سال ۱۹۹۶ تدوین شده و شامل دستورالعمل‌هایی برای محتوا، ساختار و ارائه نمایه‌هاست و در زمینه نمایه‌های انتهایی کتاب، نشریات، گزارش‌ها، پروانه ثبت اختراعات، و دیگر مدارک چاپی یا غیر چاپی (فیلم‌ها، نوارهای صوتی، ویدئویی، مواد گرافیکی، نقشه‌ها و مانند آن‌ها) به کار می‌رود (Bonura, 1994). از جمله استانداردهای نمایه‌سازی دیگر، چک‌لیست ارزیابی نمایه کتاب، ارائه شده از طرف انجمن آمریکایی نمایه‌سازان یا (AS¹) American Society of Indexers است.

نظر به آنچه مطرح شد، در ارزیابی یک کتاب خوب، داشتن نمایه‌ای معتبر یکی از ملاک‌ها و شاخص‌های مهم است که توسط نویسنده یا نمایه‌ساز تهیه می‌شود. هرچند باید به این نکته نیز توجه کرد که ناشران کتاب‌ها و سیاست‌های آنان نیز در شکل‌گیری نمایه‌های پایانی کتاب‌ها نقش مهمی دارند. از سوی دیگر، معمولاً انتظار می‌رود دست کم ناشران دانشگاهی به این امر توجه داشته باشند. در این پژوهش، کتاب‌های منتشر شده توسط انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی به‌عنوان یک ناشر دانشگاهی مورد مطالعه قرار گرفته است.

انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی از این جهت انتخاب شده که بررسی‌ها نشان می‌دهد تاکنون پژوهشی درباره نمایه پایان کتاب‌های انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی گزارش نشده و با توجه به نیاز پژوهشگران و دانشجویان این دانشگاه، ضرورت سرعت دسترسی به اطلاعات کتاب‌ها از طریق نمایه پایانی احساس می‌شود. همچنین بررسی‌های اولیه نشان می‌دهد که برخی

از کتاب‌های منتشر شده در انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی دارای نمایه پایان کتاب نیستند و از سوی دیگر، با وجود اهمیت نمایه‌سازی در بازنمون محتوای اطلاعاتی کتاب، از وضع نمایه انتهای کتاب‌های منتشر شده در این انتشارات تصویر روشنی در دست نیست. علت انتخاب یک ناشر دانشگاهی در این مطالعه در واقع ناشی از اهمیت وجود نمایه‌های پایانی کتاب در آنان با هدف بازیابی موثرتر اطلاعات است. حال بر اساس این مرور اولیه، این پرسش‌ها مطرح می‌شود که نمایه‌های انتهای کتاب-های انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی چه وضعیتی دارند؟ آیا از استاندارد خاصی برای تهیه آن‌ها استفاده شده است؟ این نمایه‌ها در چه سطحی به کار رفته و چه میزان با معیارهای ارزیابی مطابقت دارند؟ و وضعیت نمایه انتهای کتاب‌های این انتشارات که دارای نمایه هستند به لحاظ کمک به بازیابی اطلاعات چگونه است؟ بدین جهت پژوهشگران برآنند با انجام این پژوهش، نمایه‌های انتهای کلیه کتاب‌های انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی از ابتدا تا پایان سال ۱۳۹۶ را از نظر ملاک‌های استاندارد ایزو ۹۹۹-۱۹۹۶ و استانداردهای انجمن آمریکائی نمایه‌سازان مورد بررسی قرار دهند.

با توجه به سوالات مطرح شده فرضیه‌های پژوهش از این قرار است:

۱. به کارگیری استاندارد ایزو ۹۹۹ در نمایه‌های انتهای کتاب‌های منتشر شده توسط انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی، بیشتر از حد متوسط است.
۲. به کارگیری استاندارد انجمن آمریکائی نمایه‌سازان در نمایه‌های انتهای کتاب‌های منتشر شده توسط انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی، بیشتر از حد متوسط است.
۳. بین کتاب‌های منتشر شده توسط انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی از لحاظ به کارگیری استاندارد ایزو ۹۹۹ و انجمن آمریکائی نمایه‌سازان تفاوت وجود دارد.

مروری بر مطالعات گذشته

Fadaie, et al. (2012) در پژوهشی به «بررسی میزان مطابقت نمایه‌های انتهای کتاب‌های مرجع فارسی و عربی حوزه علوم اسلامی منتشره در ایران بین سال‌های ۱۳۷۰ - ۱۳۸۸ با استانداردهای موجود (ISO)» پرداخته است. یافته‌های پژوهش نشان داد که درصد کتاب‌های دارای نمایه (۴۴/۹۵ درصد) از کل کتاب‌های مرجع فارسی و عربی منتشره بین سال‌های ۱۳۷۰ - ۱۳۸۸ است. میزان رعایت ملاک‌های ارزیابی ایزو ۹۹۹ در نمایه‌های موردبررسی (۵۸/۲۸ درصد) است که از میان این ملاک‌ها، بیشترین میزان رعایت استاندارد مربوط به شماره‌گذاری صفحه‌های نمایه با فراوانی ۳۲۹ عنوان (۹۷/۳۴ درصد) کتاب و بیشترین میزان عدم رعایت استاندارد مربوط به یادداشت مقدماتی با فراوانی ۳۷ عنوان (۱۰/۹۵ درصد) کتاب بوده است.

Ebrahimi-Milajerd and Riahinia (2014) در تحقیقی با عنوان «مطالعه‌ی میزان تطابق نمایه‌های انتهای کتاب‌های فارسی حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی با استانداردهای ایزو ۹۹۹ و بی.اس. ۳۷۰۰»، ۴۲۴ عنوان کتاب مورد بررسی قرار داده است. یافته‌های مطالعه نشان داد از مجموع ۴۲۴ عنوان کتاب بررسی شده، (۲۶ درصد) آن‌ها دارای نمایه انتهایی و (۷۱ درصد) نیز بدون نمایه هستند. در کل میزان رعایت ملاک‌های ارزیابی در نمایه‌های پایان کتاب‌های کتابداری و اطلاع‌رسانی (۵۶ درصد) است.

Aflaki (2016) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی نمایه‌های منابع اطلاعاتی ایران از بعد بازنمون دانش» به بررسی نمایه‌های منابع اطلاعاتی رشته جامعه‌شناسی از بعد ارائه دانش پرداخته است. یافته‌های مطالعه نشان دادند، (۳۹ درصد) از منابع اطلاعاتی دارای نمایه موضوعی هستند. در کل میزان رعایت معیارهای ارزشیابی کمی (۶۷ درصد) و معیارهای کیفی ارزشیابی با (۶۹ درصد) در سطح مطلوبی قرار دارند. نتایج حاصل نشان داد که میزان نمایه‌های موضوعی در رشته جامعه‌شناسی در شرایط مطلوبی قرار ندارد. کمبود نیروی متخصص، نبود واحدهای درسی لازم در دانشگاه‌ها و عدم پی بردن به اهمیت نمایه‌های موضوعی از جمله موانع تهیه نمایه برای منابع اطلاعاتی است.

Fakhimi-Ghassemzadeh, et al. (2017) به «ارزیابی نمایه کتاب‌های پزشکی فارسی منتشرشده در سال‌های ۱۳۸۹ تا ۱۳۹۳ بر اساس استاندارد ایزو ۹۹۹:۱۹۹۶» پرداخته است. یافته‌ها نشان می‌دهد تنها (۳/۸ درصد) از کتاب‌ها دارای نمایه پایانی هستند. بیشتر کتاب‌ها دارای نمایه ساده (۷۳/۶ درصد) و از نوع نمایه بنیادی (۹۳/۸ درصد) هستند. از نظر محتوا و پوشش بیشترین فراوانی مربوط به نمایه موضوع (۸۷/۲ درصد) و از نظر سطح‌بندی، بیشترین فراوانی مربوط به نمایه‌های تک سطحی (۷۳/۶ درصد) است. بیشترین رعایت ملاک‌های مربوط به محتوا و سازمان‌دهی مربوط به ملاک‌های مفرد و جمع با فراوانی (۹۸/۲ درصد) و کمترین آن مربوط به یادداشت دامنه (۰/۴ درصد) است. بیشترین رعایت ملاک‌های مربوط به نمایش و تنظیم شناسه‌ها، رعایت نظم الفبایی (۹۹/۱ درصد) و کمترین آن مربوط به رعایت قواعد تورفتگی (۶/۶ درصد) است. میانگین میزان رعایت استاندارد در کتاب‌های مورد بررسی (۴۹/۳ درصد) است.

Tulic (2006) نمایه‌های کتاب‌های فروش غیرداستانی در امریکا، بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۴ را بررسی کرد و نتیجه گرفت که فقط (۴۲ درصد) از کتاب‌ها دارای نمایه هستند. Dai (۲۰۰۸) سیر تاریخی نمایه‌سازی در چین و چالش‌های آن را مورد بررسی قرار داد و نتیجه گرفت که چالش اصلی انجمن نمایه‌سازی چین، آگاه نبودن مؤلف، ناشر و خواننده نسبت به اهمیت نمایه است. وی همچنین با بیان پیشرفت‌هایی در سطح فردی و سازمانی، آینده امیدوارکننده‌ای را برای نمایه‌سازی کتاب‌های چینی متصور شد. Sassen (۲۰۰۹) در مقاله پژوهشی خود با عنوان «نمایه در کتاب‌های غیرداستانی برنده جایزه Pulitzer در سال‌های ۲۰۰۸-۱۹۶۲» به سؤال زیر پاسخ داد: اگر یک کتاب غیرداستانی جایزه پولیتزر را برنده شود، بر این دلالت دارد که این کتاب باید نمایه خوبی داشته باشد؟ او ویژگی‌های نمایه‌ها را (مانند داشتن نمایه، سبک، سرعنوان‌های فرعی، نشانگرهای نامتمایز، اندازه، ارجاعات متقابل) بر اساس استانداردها و رهنمودهای نمایه‌سازی برای تعیین کیفیت و سودمندی بررسی کرد. ساسن ۵۱ کتاب را مورد بررسی قرار داد و به این نتایج دست یافت: ۴۳ کتاب (۸۴/۳۱ درصد) دارای نمایه بودند که ۴۲ کتاب فقط یک نمایه داشتند و فقط یک کتاب بیشتر از یک نمایه داشت. در سال‌های ۱۹۶۸-۱۹۶۲، (۸۸/۸۹ درصد) کتاب‌ها دارای نمایه بودند. این ارقام طی سال‌های ۱۹۸۹-۱۹۸۰ به (۶۳/۶۴ درصد) کاهش یافت و سپس به (۱۰۰ درصد) در سال‌های ۲۰۰۸-۲۰۰۰ افزایش یافت. Gutierrez (۲۰۱۳) با «بررسی نمایه کتاب در آمریکای لاتین» نتیجه گرفت که فقط (۱۱ درصد) از کتاب‌ها دارای نمایه هستند و این نمایه‌ها بیشتر منحصر به نام اشخاص و یا اسامی جغرافیایی بوده است.

در سال ۲۰۰۶ مصاحبه‌ای با ناشران هلندی درباره نمایه پایان کتاب‌ها انجام شد و این نتیجه به دست آمد که با وجود آنکه اکثر ناشران هلندی از این موضوع آگاهند که نمایه یک ابزار عالی برای خوانندگان در دسترسی به اطلاعات یک کتاب است اما معمولاً تنها به یک نمایه اعلام بسنده می‌کنند. نمایه‌های موضوعی به ندرت در کتاب‌ها دیده می‌شوند و اگر هم باشند با همکاری نویسنده و ویراستاران تهیه شده‌اند. از نظر نویسنده در آن زمان بسیاری از نویسندگان، ویراستاران و ناشران هلندی، به طور کلی اطلاعات کافی درباره نمایه‌سازی نداشتند و نمی‌دانستند که این کار چقدر چالش برانگیز است. بسیاری از آن‌ها از وجود استاندارد ISO 999 و نمایه‌سازهای حرفه‌ای اطلاع نداشتند و از دانش آن‌ها بهره نمی‌گرفتند (Bosschieter, ۲۰۰۶).

در مطالعه‌ای که بر روی نمایه‌های پایانی ۲۸۹ کتاب منتشر شده توسط دانشگاه کالیفرنیا بر مبنای معیارهای غیر سنتی (شامل فهم گفتمان، الگوهای معنایی و اطلاعات مستخرج از دایره‌المعارف‌های آنلاین) انجام شد مشخص شد چنانچه نمایه‌های پایانی کتاب‌ها بر اساس این معیارها تهیه شوند منجر به بهبود ۱۴۰ درصدی فهم کاربران از نمایه پایانی کتاب‌ها خواهد شد. کارآمدی این روش نسبت به معیارهای سنتی نمایه‌سازی کتاب که عمدتاً بر اساس فراوانی کلمات در متن کتاب صورت می‌گیرد به طور قابل ملاحظه‌ای بیشتر است. این روش هم در تشخیص مناسب بودن واژه به عنوان مدخل نمایه، و هم در تعیین تعداد مدخل بهینه در نمایه پایانی موفق بوده است. پژوهش‌های آینده این گروه در جهت توسعه روش‌های کامپیوتری مبتنی

بر این معیارها در نمایه‌سازی کتاب و همچنین استفاده از نمایه‌سازی خودکار کامپیوتری در کتابخانه‌های دیجیتالی قرار داده شد (Csomai & Mihalcea, 2008).

در مقایسه‌ای که بین نمایه‌سازی پایان کتاب‌ها و تزاروس‌ها توسط Heather (2012) انجام شد مشخص شد که شباهت‌های زیادی بین نمایه‌سازی انتهای کتاب و تزاروس‌ها وجود دارد اما هر دو با نمایه‌سازی پایندها متفاوت هستند زیرا نمایه‌سازی پایندها، بیشتر بر اصطلاحات از قبل موجود در واژگان کنترل شده یا تزاروس‌ها تمرکز دارد. نمایه پایان کتاب‌ها و نمایه تزاروس‌ها دارای ساختار سلسله مراتبی بوده و در هر دو مدخل‌ها، نشانه مفاهیم مرتبط هستند. با این حال از نظر شیوه نماسه-سازی تفاوت‌هایی دارند از جمله اینکه نمایه پایان کتاب‌ها، عمدتاً الفبایی و به شکل کلید واژه‌ای هستند اما ساختار نمایه‌های تزاروس‌ها، پیچیده ترند و نیازمند نوعی تعادل بین واژه‌های مختلف مدخل هستند.

Coe (2015) در یک مطالعه اکتشافی درباره انتظارات کاربران از نمایه‌های پایانی کتاب که با روش مصاحبه انجام شد دریافت که آنان درک روشنی از هدف و نحوه استفاده از نمایه‌ها دارند علیرغم اینکه قادر نیستند هیچ گونه آموزشی در این زمینه ارائه دهند. آنان انتظار داشتند که نمایه‌ها را در کتاب‌های غیر داستانی ببینند و به طور کلی انتظارات آنان از نمایه‌های پایانی کتاب در دو بخش بود. بخش نخست به دست آوردن چشم‌اندازی کلی از محتوای کتاب و دوم یافتن موضوع مشخص در یک کتاب که البته بستگی به ساختار نمایه و میزان آشنایی آنان با کتاب داشت. انتظار کاربران از نمایه‌های کتاب‌های الکترونیکی متفاوت از کتاب‌های چاپی بود.

جمع‌بندی کلی از بررسی پیشینه‌ها حاکی از آن است که مطالعات زیادی درباره آنان صورت نگرفته و میزان آشنایی بسیاری از کاربران با نمایه‌های پایانی کتاب اندک است. برخی از مطالعات نیز نشان دادند انتظارات کاربران از نمایه‌های کتاب-های الکترونیکی متفاوت از چاپی است. همچنین در مطالعات انجام شده در ایران بیشتر از استاندارد ایزو ۹۹۹ در ارزیابی نمایه‌ها استفاده شده و با توجه به استفاده از دو معیار نمایه‌سازی (ایزو ۹۹۹ و استاندارد انجمن آمریکائی نمایه‌سازان)، این مطالعه، متفاوت از سایر مطالعات داخل کشور است.

روش شناسی

روش تحقیق حاضر کمی- توصیفی است و از نظر هدف از نوع پژوهش کاربردی است. جامعه آماری این پژوهش، شامل کلیه کتاب‌های تألیفی و ترجمه است که توسط انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی از ابتدا تا پایان سال ۱۳۹۶ در موضوعات فلسفه، الهیات، حقوق و علوم سیاسی، مدیریت و حسابداری، زبان و ترجمه، بیمه، اقتصاد و ادبیات به زبان فارسی، لاتین و عربی منتشر شده‌اند و در کتابخانه مرکزی و کتابخانه‌های دانشکده‌های روانشناسی و علوم تربیتی، مدیریت و حسابداری، ارتباطات، علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی موجود می‌باشند که شامل ۴۲۷ عنوان کتاب در موضوعات نام برده (بدون احتساب نسخه‌ها و ویرایش‌های قبلی و چند جلدی بودن منابع) است. در این پژوهش نمونه‌گیری صورت نگرفته و کلیه کتاب‌های منتشر شده توسط انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی مورد بررسی قرار گرفته است. ابزار گردآوری اطلاعات در این پژوهش سیاهه واری مبنی بر استاندارد ایزو ۹۹۹ و استاندارد انجمن آمریکائی نمایه‌سازان است که با مراجعه به وبسایت استاندارد ایزو ۹۹۹ و کتاب اصول نمایه‌سازی بر اساس استاندارد ایزو ۹۹۹ (Seddiq Behzadi et al. 2003) و وبسایت انجمن آمریکائی نمایه‌سازان و استفاده از شاخص‌های ارزیابی این انجمن، فهرستی از رهنمودهای ارزیابی به صورت سیاهه ارزشیابی تهیه گردید. در این پژوهش برای سنجش روایی سیاهه ارزشیابی از روش روایی محتوایی استفاده شده است. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها، ابتدا اطلاعات اولیه از جمله تعداد کتب منتشر شده توسط انتشارات علامه طباطبائی، به دست آمد که در کل تعداد ۴۲۷ عنوان کتاب (شامل کتاب فارسی، لاتین، عربی و مرجع) بود، سپس با مراجعه به سایت کتابخانه

دیجیتالی دانشگاه علامه طباطبائی و جستجوی کتاب‌ها، اطلاعات کتابشناختی آن‌ها یادداشت شدند. با مراجعه به کتابخانه و بررسی تک تک کتب منتشره توسط انتشارات، تعداد کتاب‌های دارای نمایه، در کل ۸۰ عنوان دارای نمایه مشخص شدند. سپس نمایه‌های انتهای این کتاب‌ها با توجه به معیارهای مطرح شده در سیاهه واری (چک لیست) به دقت مورد بررسی و تحلیل قرار گرفتند. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از روش آماری توصیفی استفاده شده است. در بخش آمار توصیفی از فراوانی داده‌ها. اطلاعات به دست آمده در این پژوهش، با استفاده از روش‌های آماری توصیفی مانند فراوانی و درصد فراوانی و نرم افزار SPSS تجزیه و تحلیل شدند.

یافته‌های پژوهش

روند زمانی انتشار، نوع و زبان کتاب‌های منتشره

جدول ۱. توزیع و درصد فراوانی دوره زمانی، نوع و زبان انتشار کتاب‌های مورد بررسی

Table 1. Distribution and frequency percentage of published books by time periods, type of book and language

Percentage	Frequency	Books by time periods, type of book and language
1.41	6	1360-1370
10.07	43	1371-1375
9.84	42	1376-1380
6.79	29	1381-1385
11.94	51	1386-1390
59.95	256	1391-1396
1.41	6	Reference Books
98.59	421	Non-Reference Books
95.78	409	Persian
1.64	7	Latin Languages
2.58	11	Arabic
100	427	Total

جدول ۱ آمار انتشار کتاب‌های انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی را بر حسب دوره‌های انتشار، نوع و زبان نشر نشان می‌دهد. همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، از ۴۲۷ عنوان کتاب مورد بررسی، ۹۵/۵۹ درصد (۲۵۶ عنوان کتاب) در سال‌های بین ۹۱ تا ۹۶ منتشر شده‌اند. بعد از آن بیشترین تعداد انتشار کتاب مربوط به سال‌های بین ۸۶ تا ۹۰ با ۱۱/۹۴ درصد (۵۱ عنوان کتاب) است. انتشار کتاب در سال‌های بین ۷۱ تا ۷۵ و بین ۷۶ تا ۸۰ هر کدام با ۱۰/۰۷ و ۹/۸۴ درصد (به ترتیب ۴۲ و ۴۳ عنوان کتاب) در رتبه بعدی قرار دارند. کمترین تعداد انتشار کتاب نیز با ۶/۷۹ درصد (۲۹ عنوان کتاب) و ۱/۴۱ درصد (۶ عنوان کتاب) به ترتیب مربوط به سال‌های بین ۸۱ تا ۸۵ و ۶۰ تا ۷۰ می‌باشد. به لحاظ نوع کتاب، از ۴۲۷ عنوان کتاب مورد بررسی، حدود ۱/۴ درصد (۶ عنوان کتاب) از نوع مرجع و ۴۲۱ عنوان، حدود ۹۸/۵۹ درصد غیر مرجع می‌باشند. همچنین، به لحاظ زبان انتشار، از ۴۲۷ عنوان کتاب مورد بررسی در این پژوهش، تعداد ۷ عنوان کتاب، (۱/۶۴ درصد)، به زبان لاتین و تعداد ۱۱ عنوان، حدود (۲/۵۸ درصد)، به زبان عربی و تعداد ۴۰۹ عنوان کتاب، (۹۵/۷۸ درصد)، به زبان فارسی هستند.

روند زمانی انتشار و نوع کتاب‌های دارای نمایه

جدول ۲. توزیع و درصد فراوانی انتشار کتاب‌های دارای نمایه برحسب دوره های زمانی و نوع کتاب

Table 2. Distribution and frequency of publication for the indexed books by time periods and type of book

Percentage	Frequency	Publication year and type of book
0	0	Before 1370
2.5	2	1371-1375
3.75	3	1376-1380
5	4	1381-1385
2.5	2	1386-1390
86.25	69	1391-1396
56.25	45	Compiling
43.75	35	Translating
100	80	Total

جدول ۲ روند توزیع و نوع کتاب‌های انتشار یافته دانشگاه علامه طباطبائی به تفکیک تالیف و ترجمه را نشان می‌دهد که دارای نمایه هستند. چنان که در جدول مذکور مشاهده می‌شود، از بین کل ۴۲۷ عنوان کتاب منتشر شده دانشگاه، تعداد ۸۰ عنوان دارای نمایه هستند. همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، از این ۸۰ عنوان کتاب، ۸۶/۲۵ درصد (۶۹ عنوان کتاب) در سال‌های بین ۹۱ تا ۹۶ منتشر شده‌اند. بعد از آن بیشترین تعداد انتشار کتاب حاوی نمایه، به ترتیب مربوط به سال‌های بین ۸۱ تا ۸۵ با ۵ درصد (۴ عنوان کتاب) و سال‌های بین ۷۶ تا ۸۰ با ۳/۷۵ درصد (۳ عنوان کتاب) است. کمترین تعداد انتشار کتاب حاوی نمایه نیز با ۲/۵ درصد (۲ عنوان کتاب) مربوط به سال‌های بین ۷۱ تا ۷۵ و ۸۶ تا ۹۰ می‌باشد. قبل از سال ۷۰ نیز هیچ کتابی دارای نمایه نبوده است.

به لحاظ نوع تالیف و ترجمه، همان‌طور که مشاهده می‌شود، از ۸۰ عنوان کتاب دارای نمایه، کتاب‌ها با تالیفی با ۵۶/۲۵ درصد (۴۵ عنوان کتاب) بیشترین حجم جامعه آماری را تشکیل می‌دهند. کتاب‌های ترجمه شده نیز ۴۳/۷۵ درصد (۳۵ عنوان کتاب) کتاب‌های حاوی نمایه را تشکیل داده است.

پاسخ به فرضیه اول: به کارگیری استاندارد ایزو ۹۹۹ در نمایه‌های انتهای کتاب‌های منتشر شده توسط انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی، بیشتر از حد متوسط است.

جدول ۳. توزیع و درصد فراوانی رعایت ملاک‌های ارزیابی طبق استاندارد ایزو ۹۹۹

Table 3. Distribution and frequency percentage of compliance with evaluation criteria according to ISO 999 standard

میزان رعایت		جزئیات ملاک‌های ارزیابی	ملاک‌های کلی ارزیابی
درصد	فراوانی		
1/3	1	آیا در ابتدای نمایه یادداشت مقدماتی درباره نمایه آمده است؟	یادداشت‌های مقدماتی
71/3	57	آیا نمایه دارای ارجاعات است؟	نظام ارجاعات
100	80	استفاده از قواعد نقطه گذاری در تمام متن نمایه چگونه است؟	نقطه گذاری
88/8	71	آیا یادداشت دامنه در نمایه به کاررفته است؟	یادداشت دامنه
68/8	55	آیا عبارات توضیح گر در نمایه به کاررفته است؟	توضیح گر
100	80	آیا حروف چایی مناسب با خوانایی در نمایه به کاررفته است؟	حروف چایی مناسب
100	80	آیا نمایه‌های استفاده شده دارای نظم القبایی هستند؟	نظم القبایی
100	80	آیا نمایه دارای جای نما (صفحه شمار) است؟	جای نما (صفحه شمار)
96/3	77	آیا شماره‌های ارائه شده در جای نما (صفحه شمار) درست است؟	
60	48	آیا ملاک‌های استاندارد در زمینه تورفتگی رعایت شده است؟	تورفتگی

طبق جدول ۳، میانگین درصدهای به کارگیری استاندارد ایزو ۹۹۹ برابر 78/52 درصد به دست آمده است؛ بنابراین با در نظر گرفتن نقطه ۵۰ درصد به عنوان مبنا می توان گفت که میزان رعایت ملاک های استاندارد ایزو ۹۹۹ بیشتر از حد متوسط بوده است؛ در نتیجه فرضیه تأیید می شود. این نتیجه در پژوهش های فدایی و همکاران (۱۳۹۰)، ابراهیمی میلاجردی (۱۳۹۲) و افلاکی (۱۳۹۴) نیز حاصل شده است.

پاسخ به فرضیه دوم: به کارگیری استاندارد انجمن آمریکائی نمایه سازان در نمایه های انتهای کتاب های منتشر شده توسط انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی، بیشتر از حد متوسط است.

جدول ۴. توزیع و درصد فراوانی رعایت ملاک های ارزیابی استاندارد انجمن آمریکائی نمایه سازی

Table 4. Distribution and frequency percentage of compliance with evaluation criteria according to American Society of Indexers

میزان رعایت		جزئیات ملاک های ارزیابی	ملاک های کلی ارزیابی
درصد	فراوانی		
95	76	آیا اصطلاحات نمایه ای برای مخاطب مورد نظر مناسب است؟	نیاز خواننده
95	76	آیا شناسه های اصلی مربوط به نیاز خواننده است؟	
81/3	65	آیا شناسه های اصلی جامع، مربوط و خاص هستند؟	شناسه های اصلی
90	72	آیا شناسه های اصلی نه خیلی جامع و نه خیلی محدود هستند؟	
40	32	آیا شناسه های اصلی کمتر از ۵ تا ۷ جای نما (صفحه شمار) دارند؟	
65	52	آیا شناسه های فرعی مفید هستند؟	شناسه های فرعی
36/3	29	آیا شناسه های فرعی کوتاه و مختصر هستند و کلمات مهم در شروع شناسه قرار دارند؟	
36/3	29	آیا در شناسه های فرعی از واژه های غیر ضروری و حروف اضافه استفاده شده است؟	
36/3	29	آیا تعداد شناسه های فرعی در حد صحیح (کمتر از یک ستون) است؟	تکرار شناسه در صورت ضرورت
36/3	29	آیا شناسه های فرعی بیشتر از ۵ تا ۷ جای نما (صفحه شمار) دارند؟	
36/3	29	آیا شناسه های فرعی به منزله شناسه های اصلی نیز استفاده شده اند؟ در صورت دو جانگاری، شناسه ها دارای جای نمای یکسان اند؟	
96/3	77	آیا وضعیت شماره های جای نما درست است؟	جای نما
13/8	11	آیا از جای نماهای متفاوت استفاده شده است و حروف چینی واضحی دارند؟	(صفحه شمار)
71/3	57	آیا نمایه دارای ارجاعات است؟	ارجاعات متقابل
80	64	آیا حجم نمایه متناسب با میزان پیچیدگی یا تعداد صفحات متناسب با نوع کتاب است؟	حجم (طول) و نوع
100	80	آیا از انواع نمایه استفاده شده است؟	
91/3	73	آیا حروف به کار رفته در نمایه آن قدر بزرگ است که به راحتی خوانده شود؟ آیا صفحه های نمایه باز و خلوت هستند؟	
43/8	35	آیا شناسه های اصلی و شناسه های فرعی از یکدیگر تشخیص داده می شوند؟	
100	80	آیا شناسه ها دارای نظم الفبایی یا ترتیب دیگر روشن و ثابتی هستند؟	
1/3	1	آیا کلمه «ادامه» در صورت ادامه دار بودن شناسه فرعی در صفحه بعد آمده است؟	
100	80	آیا از سبک نقطه گذاری واضح و ثابتی بین شناسه های اصلی و فرعی استفاده شده است؟	قالب
100	80	آیا سبک نقطه گذاری بین ارجاعات رعایت شده است؟	

طبق جدول ۴، میانگین درصدهای به کارگیری استاندارد انجمن آمریکائی نمایه‌سازان برابر با ۶۵/۷۰ درصد است؛ بنابراین با در نظر گرفتن نقطه ۵۰ درصد به عنوان مبنا می‌توان گفت که میزان رعایت ملاک‌های استاندارد انجمن آمریکائی نمایه‌سازان بیشتر از حد متوسط بوده است؛ در نتیجه فرضیه تائید می‌شود.

پاسخ به فرضیه سوم: بین کتاب‌های منتشر شده توسط انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی از لحاظ به کارگیری استاندارد ایزو ۹۹۹ و انجمن آمریکائی نمایه‌سازان تفاوت وجود دارد.

از آنجا که میانگین درصدهای رعایت ملاک‌های استاندارد انجمن آمریکائی نمایه‌سازان برابر ۶۵/۷۰ درصد و میانگین درصدهای به کارگیری استاندارد ایزو ۹۹۹ برابر ۷۸/۵۲ درصد محاسبه شد، بنابراین بین کتاب‌های منتشر شده توسط انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی از لحاظ به کارگیری این دو استاندارد تفاوت وجود داشته و میزان رعایت ملاک‌ها طبق استاندارد ایزو ۹۹۹ از استاندارد انجمن آمریکائی نمایه‌سازان به مقدار تقریباً ۱۲/۸۲ درصد بیشتر است. به عبارتی دیگر میزان استفاده از معیارهای استاندارد ایزو ۹۹۹ نسبت به استاندارد انجمن آمریکائی نمایه‌سازان در کتاب‌های منتشر شده توسط انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی بیشتر بوده است. پس نتیجه می‌گیریم فرضیه تائید شده است.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد، انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی اولین کتاب خود، با عنوان «ادب و نگارش» را در سال ۱۳۶۳ منتشر کرده است؛ از ابتدای سال ۱۳۶۳ تا پایان سال ۱۳۹۶، ۴۲۷ عنوان کتاب توسط انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی منتشر شده است که از این تعداد حدود ۶۰ درصد (۲۵۶ عنوان کتاب) بین سال‌های ۱۳۹۱- تا ۱۳۹۶ منتشر شده‌اند که به معنای رشد قابل توجه تولید و انتشار کتاب توسط این انتشارات است. از بین کتاب‌های بررسی شده تعداد ۳۴۷ عنوان کتاب (حدود ۸۱ درصد)، بدون نمایه بودند و فقط ۸۰ عنوان کتاب دارای نمایه پایان کتاب می‌باشند. همچنین در این بین، ۱ عنوان کتاب به زبان لاتین و ۱ عنوان کتاب به زبان عربی بوده است. با توجه به نتایج به دست آمده می‌توان چنین استنباط کرد که کتب منتشر شده توسط انتشارات علامه طباطبائی از نظر وجود نمایه انتهای کتاب، در وضعیت مطلوبی قرار ندارند و این انتشارات توجه زیادی به وجود نمایه در پایان کتاب‌های منتشره نداشته است. دلیل آن نیز تعداد فقط ۱۱ عنوان کتاب (۱۳/۷۵ درصد)، دارای نمایه پایانی در انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی از سال ۱۳۶۳ تا سال ۱۳۹۱ است اما با افزایش تولید و چاپ کتاب در سال‌های اخیر (۱۳۹۱-۱۳۹۶) از سوی این انتشارات، کتاب‌های دارای نمایه نیز به طور چشمگیری افزایش یافته است، به طوری که ۸۶/۲۵ درصد (۶۹ عنوان)، کتاب‌های دارای نمایه بین سال‌های ۹۱ تا ۹۶ منتشر شده‌اند که می‌تواند به معنای شناخت بیشتر نویسندگان نسبت به این انتشارات باشد و همچنین افزایش و توسعه در تحصیلات تکمیلی دانشگاه و افزایش تعداد دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانست. همچنین با بررسی ارتباط بین سال انتشار و میزان رعایت نمایه‌سازی، از طریق ضریب همبستگی اسپیرمن، استاندارد انجمن آمریکائی نمایه‌سازان و استاندارد ایزو ۹۹۹ به ترتیب برابر با ۰/۴۱۹ و ۰/۵۰۴ است؛ که بین سال انتشار و میزان رعایت استانداردهای نمایه‌سازی، طبق هر دو استاندارد، رابطه مستقیم و نسبتاً خوبی وجود دارد بنابراین هر چه سال جلوتر رفته است، میزان رعایت نمایه‌سازی نیز توسط نویسندگان و مترجمان بیشتر شده است. همچنین شدت این ارتباط برای استاندارد ایزو ۹۹۹ بیشتر است. نکته دیگر اینکه ۵۶ درصد کتاب‌های دارای نمایه از نوع کتاب‌های تألیفی بودند که توجه مؤلفین داخلی کتاب را نسبت به لزوم و اهمیت نمایه می‌رساند. نکته مهم‌تر در نمایه‌سازی، نسبت صفحه‌های نمایه انتهای کتاب به صفحه‌های کتاب است. این مسئله در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفته است که درصد تراکم (حجم) نمایه برابر با ۴/۱ درصد است. تاکنون استاندارد و دستورالعمل مشخصی برای این شاخص ارائه نشده است. با این حال بررسی متون و منابع موجود در زمینه

نمایه‌سازی نشان می‌دهد که این شاخص بین ۲ تا ۵ درصد است (محمدی‌فر، ۱۳۸۱)؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که حجم نمایه کتاب‌های منتشر شده که دارای نمایه هستند در وضعیت خوبی قرار دارد.

با توجه به یافته‌های پژوهش، میانگین درصد رعایت و به‌کارگیری استاندارد انجمن آمریکائی نمایه‌سازان و استاندارد ایزو ۹۹۹، در نمایه‌های کتاب‌های مورد بررسی به ترتیب برابر ۶۵/۷۰ درصد و ۷۸/۵۲ درصد بود که این میزان بالاتر از حد متوسط به‌کارگیری معیارها بوده است. در نتیجه می‌توان گفت که کتاب‌های منتشره توسط انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی، هرچند از نظر تعداد کتاب‌های دارای نمایه درصد بسیار پائینی را به خود اختصاص داده ولی از نظر رعایت استانداردهای انجمن آمریکائی نمایه‌سازان و استاندارد ایزو ۹۹۹، در نمایه‌های انتهای کتاب، در وضعیت مناسبی قرار دارند؛ یعنی این تعداد کم را با استاندارد مناسب نمایه‌سازی کرده‌اند که این امر باعث می‌شود بازیابی و دسترسی به اطلاعات توسط کاربران سریع‌تر انجام گیرد و از آنجا که میزان رعایت استاندارد ایزو ۹۹۹ نسبت به استاندارد انجمن آمریکائی نمایه‌سازان با نسبت تقریباً ۱۲/۸۲ درصد بیشتر است می‌توان چنین عنوان کرد که میزان رعایت استاندارد ایزو ۹۹۹ در وضعیت مطلوب‌تر و بهتری قرار دارد و دلیل این امر شاید شناخت بیشتر مؤلفان و ناشران، از استاندارد ایزو ۹۹۹ دانست؛ اما کم بودن تعداد کتاب‌های دارای نمایه را نباید نادیده گرفت. چون فقدان و نبود نمایه مناسب باعث می‌شود، فرآیند بازیابی اطلاعات به‌درستی انجام نپذیرد و با وجود تمام تلاش‌ها و صرف هزینه‌هایی که از سوی مؤلف، مترجم و ناشر صورت گرفته، در عمل آن کتاب برای استفاده‌کننده مفید نبوده و ممکن است بدون استفاده بماند.

آنچه از این مطالعه به دست آمد نشان می‌دهد رشد کمی تعداد کتاب‌های منتشر شده در سال‌های اخیر با گسترش دانشجویان تحصیلات تکمیلی، افزایش تعداد اساتید و تعداد رشته‌های جدید در سال‌های اخیر هماهنگی دارد اما با وجود افزایش کمی، همه کتاب‌های جدید دارای نمایه پایانی نیستند و این نکته مثبتی برای یک ناشر دانشگاهی محسوب نمی‌شود. با این حال هر کتابی نمایه‌سازی شده با دو استاندارد مورد مطالعه مطابقت قابل قبولی داشته است و این امر نشان می‌دهد امکان چنین کاری برای سایر کتاب‌ها نیز وجود داشته اما علت نداشتن نمایه، نیاز به تحقیق دیگری دارد و نگارندگان امیدوارند سایر پژوهشگران این موضوع را مورد مطالعه قرار دهند.

پیشنهاد‌های کاربردی

۱. تدوین استاندارد واحد جهت نمایه‌های انتهای کتاب‌های فارسی
۲. الزام وجود نمایه جهت دریافت مجوز چاپ از سوی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
۳. اولویت چاپ کتاب‌های دارای نمایه از سوی ناشران
۴. تربیت متخصصین نمایه‌سازی در حوزه‌های مختلف علمی
۵. برگزاری آموزش نمایه‌سازی برای مؤلفان و ناشران
۶. آشنایی نمایه‌سازان با استانداردهای نمایه‌سازی
۷. آموزش و نحوه استفاده از نمایه در سطح عموم مردم به‌صورت برگزاری کارگاه‌های آموزشی
۸. قرار گرفتن وجود نمایه به‌عنوان معیار انتخاب کتاب برتر.

تعارض منافع

هیچ گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.

References

- Aflaki, Sedigheh (2015). *Evaluation of Iranian information resources indexes in terms of knowledge representation*. Master Thesis in Knowledge and Information Science, Allameh Tabataba'i University, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Tehran. [In Persian]
- Azarang, Abadolhossein (۲۰۰۰). *Back-of-the-Books (BoB) Indexes: A Collected Articles on Information and Communication*. Tehran: Ketabdar Press. [In Persian]
- Bonura, Larry S. (1994). *The art of indexing*. New York: John Wiley & Sons.
- Bosschieter, Pierke. (2006. Oct.). Back-of-the-book indexing in the Netherlands today, *The Indexer: The International Journal of Indexing*, 25(2): 86-88. DOI: [10.3828/indexer.2006.23](https://doi.org/10.3828/indexer.2006.23)
- Cleveland, Donald B; Cleveland, D. (2001). *Introduction to indexing and abstracting*. (3rd ed). Englewood Cliffs: Libraries Unlimited.
- Coe. Mary. (2015, September). What do readers expect from book indexes and how do they use them? An exploratory user study, *The Indexer*, 33(3): 90-101.
- Csomai, A., & Mihalcea, R. (2008, June). Linguistically motivated features for enhanced back-of-the-book indexing. In *Proceedings of ACL-08: HLT* (pp. 932-940).
- Dai, L. (2008). Book indexing in China. *The Indexer*, 26 (1), 3-7.
- Gutierrez, R. M. (2013). Scholarly publications in Latin America: Were, oh index, art thou? *The Indexer*, 31 (1), 12-17.
- Ebrahimi-Milajerd Zeynab, Riahinia Nosrat. (2014) Investigating the Extent of Correspondence between the Persian Book Final Indices and ISO 999 and B.S. 3700 Standards: The Case of the Field of Library and Information Sciences. *Human Information Interaction*. 1 (1). URL: <http://hii.khu.ac.ir/article-1-2456-en.html> [In Persian]
- Fadaie, Gholamreza; Shabani, Ali; and Homaei, Behrooz (2012). Review of ISO-Compliance of Indexes of both Farsi and Arabic Reference Books Published In Iran on Islamic Sciences in 1991-1999. *Journal of Academic librarianship and Information Research*, 46(1), 13-34. doi: 10.22059/jlib.2012.28774 [In Persian]
- Fakhimi Ghassemzadeh, Nadereh; Shekofteh, Maryam; and Kazerani, Maryam (2017). Evaluation of Back of the Book Indexes of Persian Medical Books (2010-2014) According to ISO 999:1996. *Journal of Health Administration*. 20 (69): 31-41. URL: <http://jha.iuims.ac.ir/article-1-2250-fa.html> [In Persian]
- Hedden, Heather. (2012). Back of the Book Indexing and Thesaurus Creation: A Comparison, *Key Words*, 20 (2): 49-51.
- Khaloui, Marzyeh (۲۰۰۷). Machine indexing. *Electronic Journal of Iranian Research Institute for Information Science and Technology (IranDoc) (Nama)*, 6 (3). [In Persian]
- Nooshinfard, Fatemeh; Ghochaghi, Abdalkhalegh (۲۰۱۰). Evaluating the Islamic books' back-of-the-book indexes in Islamic Azad University, Roudehen Branch according to the compliance with ISO 999 Standard. *Quarterly Journal of Knowledge Studies*, 2(8): 97-107. [In Persian]

Sassen, Catherine (2009). Indexes in books awarded the Pulitzer Prize for general nonfiction. *Keywords*, 17 (1), 26-31.

Seddiq Behzadi, Mandana et al. (۲۰۰۳). *Principles of indexing based on ISO 999-1996 standard*. Tehran: National Library of the Islamic Republic of Iran. [In Persian]

Tulic, M. (2006). Book indexing, about indexing & automatic indexing. retrieved from: <http://www.anindexer.com/about/auto/autoindex/html>.

COPYRIGHTS

© 2021 by the authors. Licensee SCU, Ahvaz, Iran. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

